

“crossfit” training system. During the preparation of the article, the following research methods were used: analysis of scientific and methodological literature; pedagogical testing and pedagogical experiment; methods of mathematical statistics. In the content of the main part of the educational and training sessions in the experimental group, exercises for the development of speed and strength qualities were introduced (pull-ups “Kipping”, bending-extension of the arms in a supine position, exercises for the abdominal muscles “Sit-up”, various variants of jumping exercises “Jumping Jack”, exercises with weights, “shuttle run”, “burpee”), which were designed for 4 months and contained 5-6 sets of exercises in a round. At each individual training session, 4 rounds had to be completed. Load dosage was adjusted monthly to avoid load adaptation, and flexibility exercises were used to restore muscle elasticity and optimize joint mobility. Conducting research with the use of pedagogical testing determined the effectiveness of the methodology developed and implemented by us for the development of strength and speed qualities of volleyball players using the tools of the “crossfit” training program for students of the group of improving sportsmanship in volleyball aged 17-21. Under the influence of the proposed complex for the development of speed-strength exercises, positive changes took place.

Key words: speed and strength qualities, students, volleyball, technique, crossfit.

УДК 375.567

Юлія Кулінка

Криворізький державний педагогічний університет

ORCID ID 0000-0001-7440-6036

DOI 10.24139/2312-5993/2023.01/072-082

СПІЛЬНА ПРОДУКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТЕЙКХОЛДЕРІВ ТА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті обґрунтовано спільну продуктивну діяльність стейкхолдерів та закладу освіти як умови ефективної професійної адаптації майбутніх фахівців. Висвітлено досвід Криворізького державного педагогічного університету, а саме кафедри педагогіки та методики технологічної освіти у командній роботі роботодавців та стейкхолдерів. Проаналізовано роботу ради стейкхолдерів за спеціальністю 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування) третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування), першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Описано форми роботи під час спільної продуктивної діяльності роботодавців та закладу освіти на шляху ефективного майбутнього працевлаштування випускників, розвитку їх мобільності на ринку праці, а саме: проведення гостьових лекцій та практичних робіт, консультування курсових робіт, участь в роботі екзаменаційної комісії під час підсумкової атестації. Проведено моніторингове дослідження ефективності професійної адаптації майбутніх фахівців за вимогами роботодавців. Подано пропозиції щодо покращення співпраці роботодавців із закладами вищої освіти.

Ключові слова: *продуктивна діяльність, стейкхолдери, заклад освіти, роботодавці, конкурентоспроможність, працевлаштування, професійна адаптація, майбутні фахівці, освітньо-професійна програма «Професійна освіта (Сфера обслуговування)».*

Постановка проблеми. Інтеграція України у новий освітній простір висуває нові і сучасні вимоги до підготовки майбутніх фахівців у різних сферах діяльності. Підготовка конкурентоспроможних фахівців, готових до швидкої професійної адаптації в сучасних змінних умовах потребує посилення спільної продуктивної діяльності роботодавців і закладів освіти.

Спільна продуктивна діяльність стейкхолдерів і закладу вищої освіти регламентується такими нормативними документами як Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про вищу освіту» (2014) та Положенням про акредитацію освітніх програм (Наказ Міністерства освіти і науки України за № 977 від 11 липня 2019 року [3]). Також заклади вищої освіти можуть працювати за власними Положеннями про стейкхолдерів освітніх програм.

Проте, постановка означеної проблеми обумовлена низкою наявних суперечностей між: зростаючими вимогами ринку праці до ефективної професійної підготовки майбутніх фахівців та недостатнім рівнем конкурентоспроможності; потребою у професійній адаптації майбутніх фахівців та відсутністю цілісної взаємодії закладів освіти зі стейкхолдерами. У даному контексті постає необхідність спільної продуктивної діяльності та пошук ефективних шляхів співпраці роботодавців та закладу освіти щодо якісної підготовки майбутніх фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці. Командна робота з роботодавцями в освітньому процесі є важливим чинником реалізації освітньо-професійних програм і підготовці висококваліфікованих фахівців.

Аналіз актуальних досліджень. Питання взаємодії та співпраці закладів вищої освіти зі стейкхолдерами вивчають І. Андрощук, І. Гевко, І. Карпич, О. Кравченко, В. Корнєщук, І. Хомишин та ін. Питання взаємодії ринку праці та закладів вищої освіти розкрили І. Чорнодід (взаємодія системи освіти та ринку праці: проблеми та перспективи); Л. Лавриненко (взаємодія та взаємозв'язок ринку праці та ринку освітніх послуг); Н. Аблязова (сучасні механізми збалансування вищої освіти та ринку праці); Н. Мосьпан (вища освіта та ринок праці в Україні: десятиліття взаємодії) тощо.

Серед зарубіжних вчених вивчали особливості менеджменту ринку освітніх послуг і ринку праці саме: І. Ансофф, М. Дженсен, Д. Джонсон, Д. Каплан, Р. Нортон, М. Портер, А. Раппопорт, Р. Уїдінгтон, Е. Фрімен, К. Шоулз та інші. Так, Е. Фріменом вперше визначено дефініцію поняття «стейкхолдер» як групу (індивіда), яка

може впливати на досягнення організацією своїх цілей або на роботу організації в цілому (Freeman, 1984).

Науковці не мають єдиної думки щодо змісту поняття «стейкхолдер». У більшості досліджень визначають стейкхолдерів «як будь-яку групу або індивіда, які можуть впливати на діяльність освітньої установи як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі всередині організації чи в зовнішньому середовищі» (Гевко, Борисов, 2020, с. 57). В. Чепак виділяє наступні групи стейкхолдерів, які беруть участь в наданні освітніх послуг: держава, суспільство, клієнти, співробітники, зовнішні партнери, бізнес-спільнота (Чепак, 2017).

З усього вище сказаного, зрозуміло, що безпосередніми зацікавленими сторонами в організації якісного й ефективного освітнього процесу, випуску конкурентоспроможних на ринку праці майбутніх фахівців є студенти (здобувачі освіти) та роботодавці, які виступають стейкхолдерами у закладі освіти. Проте для кожного конкретного закладу освіти така співпраця є унікальною і недостатньо обґрунтованою.

Мета дослідження – обґрунтувати досвід спільної продуктивної діяльності стейкхолдерів та Криворізького державного педагогічного університету при підготовці здобувачів освіти за освітньо-професійною програмою «Професійна освіта (Сфера обслуговування)»; схарактеризувати шляхи ефективної професійної адаптації майбутніх фахівців при працевлаштуванні.

Методи дослідження. У роботі використано такі методи дослідження як аналіз, моніторинг, систематизація та узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практика залучення роботодавців та стейкхолдерів до розробки освітніх програм та організації освітнього процесу є інноваційною для закладів вищої освіти. Такий сучасний підхід до змісту професійної підготовки здобувачів освіти викликаний певною невідповідністю попиту кваліфікованих фахівців на ринку праці, вимогами роботодавців та процесом навчання в університеті. Тобто, залучаючи стейкхолдерів та роботодавців до впровадження відповідних освітніх курсів та програм, знижується ризик затяжного процесу професійної адаптації майбутніх фахівців після працевлаштування. Сучасна вища освіта потребує постійного моніторингу інновацій на ринку праці, що дозволяє випускникам – майбутнім фахівцям – швидко пристосовуватися до змінних умов праці та вимог роботодавців.

Якщо розглядати досвід підготовки майбутніх педагогів професійної освіти та фахівців сфери обслуговування за освітньо-професійною програмою «Професійна освіта (Сфера обслуговування)» у Криворізькому державному педагогічному університеті (КДПУ), слід зауважити, що стейкхолдерами виступають:

- здобувачі вищої освіти та випускники програми;
- роботодавці (керівники, викладачі, методисти, майстри виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти);
- академічна спільнота (заклади вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців за схожою програмою);
- інші стейкхолдери (представники підприємств сфери обслуговування: готельєри, ресторатори, менеджери супермаркетів тощо).

На кафедрі педагогіки та методики технологічної освіти КДПУ з 2019 року діє Рада стейкхолдерів за спеціальностями: 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування) третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти; 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування), 015.36 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за затвердженим планом (табл. 1). До складу Ради входять гаранті освітніх програм, роботодавці та стейкхолдери освітніх програм, а саме:

1. Міжрегіональний центр професійної перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців м. Кривий Ріг.
2. Державний професійно-технічний навчальний заклад «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу»
3. Державний навчальний заклад «Криворізький центр підготовки та перепідготовки робітничих кадрів будівельної галузі».
4. Відокремлений структурний підрозділ «Гірничий фаховий коледж Криворізького національного університету».
5. Криворізький кабінет НМЦ ПТО у Дніпропетровській області.
6. ГС «Кривий Ріг – рідне місто».
7. Державний професійно-технічний навчальний заклад «Криворізький навчальний виробничий центр».
8. Провідний фахівець по підборі персоналу в торгівельній мережі СІЛЬПО м. Кривий Ріг.
9. Регіональний менеджер по персоналу ReikartzHotelGroup.
10. Директор туристичної компанії bi TRAVEL.
11. Готельно-ресторанного комплексу «Аврора», м. Кривий Ріг.

Таблиця 1

План ради стейкхолдерів у 2021-2022 навчальному році

№ з/п	Захід	Дата проведення	Форма звітності
1	Обговорення робочих програм на 2021-2022 навчальний рік Обговорення результатів вступної компанії 2021	Вересень 2021 р.	Публікації на сайті університету, у соціальних мережах
2	Зустріч з роботодавцями готельно-ресторанного комплексу «Аврора»	Вересень 2021 р.	Публікації на сайті університету, у соціальних мережах
3	Екскурсія до мережі супермаркетів «Сільпо». Знайомство з цехами виготовлення власної продукції та можливостями працевлаштування	Вересень 2021 р.	Публікації на сайті університету, у соціальних мережах
4	Методичний семінар: «Демократизація управління ЗП/ПТ/О, як механізм модернізації сучасної професійної освіти»	Вересень 2021 р.	Публікації на сайті університету, у соціальних мережах
5	Обговорення профорієнтаційної роботи та проведення «Кулінарного батлу» серед студентів Професійної освіти та учнів професійно технічних закладів навчання м. Кривого Рогу.	Жовтень 2021 р.	Публікації на сайті університету, у соціальних мережах
6	Участь у наглядових радах викладачів кафедри педагогіки та методики технологічної освіти в закладах професійної освіти м. Кривого Рогу	Протягом року	Протокол засідання кафедри Публікації на сайті університету, у соціальних мережах
7	Методичний семінар: «Модернізація професійної освіти: проблеми та перспективи»	Січень 2022р.	Публікації на сайті університету, у соціальних мережах
6	Методичний семінар: «Проблеми дистанційного навчання студентів професійної освіти»	Лютий 2022р.	Публікації на сайті університету, у соціальних мережах
7	Обговорення ходу практичної підготовки здобувачів за ОНП і ОПП Професійна освіта (Сфера обслуговування) першого (бакалаврського) та третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти.	Березень 2022р.	Публікації на сайті університету, у соціальних мережах
8	Обговорення оновленої освітньо-професійної програми бакалаврського рівня вищої освіти підготовки здобувачів ОНП і ОПП Професійна освіта (Сфера обслуговування) першого (бакалаврського) та третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти.	Квітень 2022 р	Протокол засідання кафедри Публікації на сайті університету, у соціальних мережах

9	Залучення роботодавців до участі у наукових дослідженнях здобувачів ОНП Професійна освіта (Сфера обслуговування третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.	Травень 2022 р.	Публікації на сайті університету, у соціальних мережах
10	Участь в обговоренні звітів-самоаналізів гарантів щодо якості реалізації освітніх програм підготовки здобувачів ОНП та ОПП Професійна освіта (Сфера обслуговування) першого (бакалаврського) та третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти.	Червень 2022 р.	Протокол засідання кафедри Публікації на сайті університету, у соціальних мережах

За результати співпраці зі стейкхолдерами за ОПП «Професійна освіта (Сфера обслуговування)» представники роботодавців у процесі обговорення освітніх програм зауважували про необхідність підготовки педагогів професійного навчання та висловлювали пропозиції щодо внесення до програмних результатів навчання, а саме ПР29: володіти методами контролю якості сировини і готової продукції, знати сучасні стандарти, методичні, нормативні матеріали щодо організації і ведення процесів у сфері обслуговування»; внесення змін до обсягу практичної підготовки, відповідно встановити 30 кредитів, 900 годин; внесення змін щодо перерозподілу дисциплін між нормативною і вибірковою частинами освітньої програми. У поточному році стейкхолдерами було запропоновано вивчення ряду вибіркового дисциплін.

Під час перегляду ОПП Професійна освіта (Сфера обслуговування) у 2021 році різними групами стейкхолдерів було надано зауваження та пропозиції, що враховані робочою групою (табл. 2).

Таблиця 2

**Пропозиції та зауваження до ОПП
«Професійна освіта (Сфера обслуговування)» підготовки бакалаврів**

1	Пропозиція від стейкхолдера: викладач-методист відокремленого структурного підрозділу «Гірничий фаховий коледж Криворізького національного університету»; гаранта ОПП	Установити відповідність між визначеним ОП першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти і кваліфікацією «викладач»	Розглянуто та затверджено на засідання кафедри педагогіки та методики технологічної освіти
---	---	--	--

2	Робоча група, стейкхолдери: заступник директора, Державний професійно-технічний навчальний заклад «Дніпровський центр професійно-технічної освіти туристичного сервісу»; викладач-методист відокремленого структурного підрозділу «Гірничий фаховий коледж Криворізького національного університету»	Пропозиції щодо зміни основного фокусу ОП, а саме «Формування та розвиток особистості педагога професійного навчання, який здатний здійснювати освітню та практичну діяльність у закладах професійної (професійно-технічної) освіти; формування загальних і фахових компетентностей для успішного здійснення освітньої професійної діяльності в установах, організаціях, підприємствах сфери обслуговування з організації готельно-ресторанної справи»	Розглянуто та затверджено на засіданні кафедри педагогіки та методики технологічної освіти
3	Стейкхолдери та роботодавці: заступник директора «Дніпровський центр професійно-технічної освіти туристичного сервісу»; заступник директора Криворізького центру професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу»	Пропозиції щодо працевлаштування відповідно до Класифікатора професій: фахівці у галузі освіти (33), педагог професійного навчання /Інші фахівці у галузі освіти (3340); підприємствах, установах та організаціях сфери обслуговування, працівники сфери торгівлі та послуг (відповідно до ДК 003:2010) підприємств, установ та організацій сфери обслуговування.	Розглянуто та затверджено на засіданні кафедри педагогіки та методики технологічної освіти
4	Ініціатива керівника STEM-центру КДПУ	Оновлення переліку дисциплін відповідно до Концепції розвитку STEM-освіти до 2027 року. Відповідно до «Концепції розвитку STEM-освіти до 2027 року» до циклу психолого-педагогічної та методичної підготовки внесено ОК «STEM-практики в освіті» (3 кр., 90 год, 5 семестр).	Розглянуто та затверджено на засіданні кафедри педагогіки та методики технологічної освіти

5	Роботодавці: Відокремлений структурний підрозділ «Гірничий фаховий коледж Криворізького національного університету»; Державний професійно-технічний навчальний заклад «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу»; Державний професійно-технічний навчальний заклад «Дніпровський центр професійно-технічної освіти туристичного сервісу»; керівник проекту «Колсандинг та маркетинг» КП «Інститут розвитку міста Кривий Ріг»	Оновлення переліку дисциплін для вільного вибору студентами	Розглянуто та затверджено на засідання кафедри педагогіки та методики технологічної освіти
---	--	---	--

У спільній продуктивній діяльності стейкхолдерів та закладу вищої освіти перевага надається таким формам роботи як: проведення гостьових лекцій та практичних робіт, консультування курсових робіт, участь в роботі екзаменаційної комісії під час підсумкової атестації. Були проведені спільні заходи професійного напрямку: професійні конкурси «Кращий за фахом», семінари «Демократизація управління ЗП/ПТ/О, як механізм модернізації сучасної професійної освіти.

Застосування педагогічних механізмів поетапного розвитку професійної адаптації майбутніх фахівців можливо з урахуванням управління індивідуальною освітньою траєкторією, цьому допомагає:

- діагностування професійної адаптації студента до продуктивної діяльності за фахом, що дуже важливо для роботодавців;
- урахування відповідно до сучасних вимог роботодавців у майбутньому професійному рості, задля конкурентоспроможності на ринку праці.

У 2022 році серед роботодавців (заклади професійної (професійно-технічної освіти м. Кривого Рогу та заклади індустрії гостинності Криворізького району) проведено опитування. Серед основних вимог до випускників закладів вищої освіти роботодавці зазначили такі: конкурентоспроможність здобувача на ринку праці, навички комунікації

та роботи в команді, рівень загальної та професійної культури, ініціативність щодо власного вдосконалення, здібність продукувати нові ідеї та пропозиції щодо вдосконалення технологій та обладнання, рівень фактичної фахової підготовки, навички підприємницької та організаторської діяльності тощо. Також серед випускників проведено моніторинг ефективності професійної адаптації майбутніх фахівців за вимогами роботодавців (табл. 3).

Таблиця 3

**Моніторинг якості професійної адаптації здобувачів освіти за
ОПП «Професійна освіта (Сфера обслуговування)»
за вимогами роботодавців (у %)**

Результати моніторингу	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022
Задоволеність роботодавцями якістю професійної підготовки студентів за конкретними професійними компетенціями	68	69	74	76	81	84
Задоволеність роботодавцями якістю професійної підготовки випускників	86	89	90	91	91	92
Задоволеність роботодавцями якістю проходження виробничої практики	83	85	86	88	89	90
Оцінка студентами якості своєї професійної підготовки за конкретними професійними компетенціями	60	64	72	76	77	79

Підсумки професійної адаптації студентів за фахом залежать від усвідомлення та узгодження всіма учасниками освітнього процесу, а саме: професорсько-викладацьким складом закладу вищої освіти, студентів, роботодавців, важливості результатів спільної продуктивної діяльності (Зінченко, 2019; Savchenko, Zinchenko, Vereshak, Lisova, Palshkov, 2020). На наш погляд це можливо за дотримання певних умов:

1) ознайомлення викладачів із розробленим діагностичним інструментарієм дослідження рівнів професійної адаптації студентів в процесі професійної підготовки;

2) упровадження сучасних педагогічних технологій в освітній та виробничий процеси у закладі вищої освіти під час науково-предметної та практичної підготовки;

3) зміцнення зв'язків закладів вищої освіти з підприємствами та закладами майбутнього працевлаштування, що дає змогу значно поліпшити рівень продуктивної діяльності та дозволить скороти час професійної адаптації в процесі працевлаштування.

Враховуючи вищезначене, вважаємо за необхідне подати пропозиції щодо покращення спільної продуктивної діяльності стейкхолдерів та закладу вищої освіти:

- створення професійних осередків представниками роботодавців спільно із закладами вищої освіти;
- урахування вимог професійних стандартів у підготовці майбутніх фахівців;
- проведення спільних досліджень щодо підготовки майбутніх фахівців;
- активізувати участь роботодавців в освітньому процесі підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування;
- залучення роботодавців до науково-практичних і науково-методичних заходів, організованим закладом вищої освіти;
- участь роботодавців в засіданнях вченої ради факультету або засіданнях кафедри, на яких розглядаються питання розробки, оновлення та затвердження освітніх програм.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, потреба у висококваліфікованих, конкурентоспроможних педагогах професійного навчання, фахівцях сфери обслуговування прогнозується на високому рівні і постійно обговорюється на розширених засіданнях кафедри разом зі стейкхолдерами. Професійна адаптація – це система заходів, що сприяє ефективному пристосуванню, звиканню людини до вимог професії, засвоєння ним виробничо-технічних і соціальних норм поведінки, необхідних для виконання трудових функцій і до нових для нього умов праці. Успішність професійної адаптації є одним із головних критеріїв правильного вибору професії. Продуктивність – це ефективність використання ресурсів.

Ефективними шляхами спільної продуктивної діяльності стейкхолдерів та закладу вищої освіти є: активна участь в розробці, обговоренні та затвердженні освітніх програм; проведення спільних конференцій, круглих столів, вебінарів, семінарів; читання гостьових лекцій та практичних занять; залучення до розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти (зокрема шляхом участі у проведенні опитувань).

Подальшу роботу вбачаємо в урахуванні вимог роботодавців щодо розробки необхідної навчальної документації, методичних та інших матеріалів, формуванні електронного банку даних навчальної, методичної та довідкової літератури.

ЛІТЕРАТУРА

- Гевко, І.В., Борисов, В.В. (2020). Взаємодія стейкхолдерів із закладами вищої освіти в умовах оптимізації освітнього процесу. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*, 3, 57–63. (Hevko, I.V., Borysov, V.V. (2020). Interaction of stakeholders with institutions of higher education in conditions of optimization of the educational process. *Bulletin of Cherkasy University. Pedagogical science series*, 3, 57-63.)
- Зінченко, С.М. (2019). Професійна адаптація студентів-військовослужбовців (учасників бойових дій) до продуктивної діяльності у сфері послуг. *Наукові записки Серія: Педагогічні науки*, 182, 191 – 195. (Zinchenko S.M. (2019) Professional adaptation of military students (combatants) to productive activities in the service sector. *Scientific notes Series: Pedagogical sciences*, 182, 191-195.)
- Наказ Міністерства науки і освіти України «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка добувачів вищої освіти» за № 977 від 11.07.2019 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE33851.html. (*Law of the Ministry of Science and Education of Ukraine "On the approval of the Regulation on the accreditation of educational programs, according to which training of higher education seekers is carried out"* from July 11 2019, № 997 (2019, July 11.)
- Чепак, В. (2017). Університет як стейкхолдер-компанія: потреба чи необхідність? *Новий колегіум*, 1, 14–17. (Chepak, V. (2017). University as a stakeholder company: need or necessity? *New collegium*, 1, 14-17.)
- Savchenko, L., Zinchenko, S., Vereshak, V., Lisova, S., Palshkov, K. (2020). The ways of effective professional adaptation of military students (combatants) to productive activities in the service sector. *Geplat: Caderno Suplementar*, 5.
- Freeman, R. E. (1984). *Stakeholder Management: A Stakeholder Approach (Pitman Series in Business and Public Policy)*. Hardcover: Harpercollins College Div. 276 p.

SUMMARY

Kulinka Yuliia. Joint productive activities of stakeholders and the educational institution as a condition for effective professional adaptation of future specialists.

The article substantiates the joint productive activity of stakeholders and the educational institution as a condition for effective professional adaptation of future specialists. The experience of the Kryvyi Rih State Pedagogical University, namely the Department of Pedagogy and Technological Education Methodology in the teamwork of employers and stakeholders, is highlighted. The work of the stakeholders' team in the specialty 015 Professional education (Service) of the third (educational and scientific) level of higher education and 015 Professional education (Service) of the first (bachelor) level of higher education has been analyzed. The forms of work during the joint productive activity of employers and the educational institution on the path of effective future employment of graduates, development of their mobility in the labor market are described, namely: conducting guest lectures and practical work, consulting coursework, participation in the work of the examination commission during the final certification. A monitoring study of the effectiveness of professional adaptation of future specialists according to the requirements of employers was conducted. Proposals have been submitted to improve cooperation between employers and higher education institutions.

Key words: productive activity, stakeholders, educational institution, employers, competitiveness, employment, professional adaptation, future professionals, educational and professional program "Professional Education (Service)".